

EXPECT_Art Policy Brief 1

Wprowadzenie

Niniejszy dokument programowy (ang. policy brief) przedstawia kluczowe spostrzeżenia z pierwszego roku projektu EXPLoring and Educating Cultural literacy Through Art (EXPECT_Art), który ma na celu zidentyfikowanie istniejących środków i barier dla wspierania krytycznej świadomości kulturowej w edukacji artystycznej w całej Europie. Unia Europejska podkreśla znaczenie edukacji artystycznej jako kluczowego elementu rozwoju kulturalnego i kreatywności, promując polityki, które integrują sztukę z formalnymi i nieformalnymi środowiskami edukacyjnymi.

W dokumencie przedstawiono, opierając się na kompleksowym przeglądzie literatury oraz analizie kontekstów krajowych i regionalnych w Danii, Niemczech, na Węgrzech, w Polsce, Słowenii i Hiszpanii, „kluczowe zagadnienia” dotyczące obecnego stanu edukacji artystycznej i krytycznej świadomości kulturowej w szkołach. Prezentowane zalecenia mają na celu zakwestionowanie dominujących narracji w programach nauczania. Dostarczają one również praktycznych rekomendacji mających na celu promowanie krytycznej świadomości kulturowej poprzez edukację artystyczną.

Odnosząc się do tych kwestii, dokument programowy przyczynia się do szerszych europejskich starań na rzecz stworzenia bardziej sprawiedliwych, integracyjnych i wrażliwych kulturowo systemów edukacji.

Kluczowe pojęcia w projekcie EXPECT_Art

Edukacja artystyczna, w tym edukacja przez sztukę i wykorzystanie sztuki w edukacji, obejmuje zarówno przedmioty szkolne poświęcone konkretnym formom sztuki, np. muzyka, włączenie form sztuki do innych przedmiotów szkolnych, np. architektura w historii, jak i wykorzystanie sztuki w kontekstach pozaszkolnych, np. wycieczka do kina.

Dekolonializm polega na identyfikowaniu wzorców i struktur władzy, które są osadzone w praktykach i sposobach myślenia. Kolonializm jest uważany za proces historyczny, który nieustannie (ponownie) pojawia się w mentalności, instytucjach i praktykach.

Krytyczna Świadomość Kulturowa jest zbiorem praktyk społecznych. Ludzie zawsze są z natury świadomi kulturowo, ponieważ ich codzienne życie jest już nasycone i ukształtowane przez kulturowe i artystyczne formy ekspresji.

Dekolonizacja programów nauczania przedmiotów artystycznych polega na reorientacji praktyk nauczania, struktury szkół, świata poza szkołą, priorytetowym traktowaniu mniejszościowych form sztuki i uwzględnianiu różnorodnych form sztuki i ekspresji, z którymi dzieci i młodzież angażują się jako odbiorcy lub praktycy.

Świadomość kulturowa z międzynarodowej i europejskiej perspektywy prawnej

W Agendzie 2030 Organizacji Narodów Zjednoczonych dzieci i młodzież zostały uznane za **kluczowych agentów zmian (critical agents of change)**. Zgodnie z 4. Celem Zrównoważonego Rozwoju należy zapewnić, aby wszyscy uczący się zdobywali wiedzę poprzez edukację na rzecz praw człowieka, równości płci, promowania kultury pokoju i niestosowania przemocy, globalnego obywatelstwa i doceniania różnorodności kulturowej oraz eliminowania nierówności płci w edukacji.

Potrzebna jest zmiana paradygmatu w edukacji, która pomoże nauczycielom, artystom i członkom społeczności lokalnych uświadomić sobie ich rolę w procesie rozwijania krytycznej świadomości kulturowej dzieci i młodzieży.

Z perspektywy prawa międzynarodowego rozwijanie krytycznej świadomości kulturowej poprzez edukację artystyczną opiera się na:

- Szerokiej i inkluzywnej definicji edukacji (w tym edukacji artystycznej), zakazie dyskryminacji w edukacji oraz prawach edukacyjnych mniejszości i cudzoziemców¹,
- Prawach dzieci do wyrażania własnych opinii, poglądów i przekonań, zachowania własnej tożsamości, wolności myśli, sumienia i wyznania, **prawie do swobodnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i artystycznym**, prawie do korzystania z własnej kultury, wyznawania i praktykowania własnej religii czy postępowania się własnym językiem².

Z perspektywy UE krytyczne ramy alfabetyzacji kulturowej odnoszą się do obszarów, w których Unia może zachęcać do współpracy lub wspierać i uzupełniać działania państw członkowskich w dziedzinie kultury (art. 167 ust. 2 TFUE), w szczególności w dziedzinie twórczości artystycznej i literackiej.

<u>Zagadnienia ogólne</u>	<u>Rekomendacje EXPECT Art</u>
Samo włączenie marginalizowanych treści i poglądów do programu edukacji artystycznej jest niewystarczające	Reformy programów edukacji artystycznej muszą odnosić się także do praktyk nauczania, struktury szkół, świata poza szkołą oraz uwzględniać tożsamość, rzeczywistość i zainteresowania uczniów.
Dekolonialność i dekolonizacja edukacji artystycznej muszą być rozumiane w odniesieniu do lokalnych kontekstów.	Reformy programów edukacji artystycznej, oparte na perspektywie dekolonialnej, muszą być wrażliwe na specyficzne dla danego kraju bariery prawne, administracyjne, organizacyjne i społeczne.

Poniżej przedstawiono polskie ramy prawne edukacji artystycznej, a następnie kluczowe zagadnienia i rekomendacje dla decydentów politycznych w Polsce dotyczące reformy programów edukacji artystycznej w perspektywie dekolonialnej.

¹ Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty sporządzona w Paryżu dnia 15 grudnia 1960 r. (Dz. U. z 1964 r. Nr 40, poz. 268).

² Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.).

Polska

Edukacja, w tym edukacja artystyczna i dostęp do dóbr kultury, zajmują wysokie miejsce w katalogu polityk publicznych. Prawo oświatowe odnosi się do elementów związanych z rozwijaniem krytycznej świadomości kulturowej (CCL). Zgodnie z tą ustawą, kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata.

Sposób realizacji obowiązku szkolnego określają następujące ustawy: Prawo oświatowe i ustawa o systemie oświaty. Prowadzenie zajęć edukacyjnych z udziałem cudzoziemców również podlega tym przepisom. Podstawa programowa przyjmowana jest na szczeblu centralnym w drodze aktów wykonawczych.

Edukacja artystyczna i wychowanie przez sztukę są realizowane w różny sposób na różnych etapach kształcenia:

Plastyka i muzyka (8-letnia szkoła podstawowa (ISCED 1 i 2))

Muzyka, sztuki wizualne Historia sztuki, Historia tańca, Historia muzyki (szkoła średnia (ISCED 3)). System edukacji w Polsce charakteryzuje się połączeniem scentralizowanego zarządzania (Ministra Edukacji Narodowej oraz Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego) i administracji zdecentralizowanej (władze lokalne). Jednostki samorządu terytorialnego nie decydują o programach nauczania, ale odpowiadają za zarządzanie szkołami pod względem organizacyjnym i finansowym.

Charakterystyka systemu edukacji i wytycznych programowych w zakresie edukacji artystycznej i edukacji przez sztukę pozwala na wyodrębnienie kluczowych zagadnień (punktów świadomości) dla wdrażania CCL w Polsce, które zostały przedstawione w poniższej tabeli:

Zagadnienia kluczowe

CO: Czy termin krytyczna świadomość kulturowa jest częścią dyskursu?

W Polsce CCL jest przedmiotem badań naukowych (zob. np. Z. Kwieciński, Potrzeba alfabetyzacji krytycznej [w:] red. J. Rutkowiak, D. Kubinowski, M. Nowak, Edukacja, moralność, sfera publiczna. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego PTP, Lublin, 2007), nie jest jednak wprost rekomendowana przez politycznych decydentów jako element obowiązujący w programach nauczania i w sposobach prowadzenia edukacji w szkołach.

Rekomendacje

Rekomendujemy opracowanie i upowszechnienie podręcznika CCL w języku polskim dla decydentów na poziomie lokalnym i centralnym oraz organizowanie szkoleń i konferencji, w których będą brali udział studenci kierunków pedagogicznych, prawa i administracji, którzy w przyszłości będą zajmowali zapewne kluczowe stanowiska w polskim systemie oświaty.

KTO: Kim są kluczowi decydenci?

Identyfikacja kluczowych decydentów, którzy mają wpływ na programy nauczania i sposób prowadzenia edukacji w szkołach. W Polsce system edukacji jest częściowo scentralizowany, a częściowo zdecentralizowany.

W wymiarze aksjologicznym działania adresowane do decydentów muszą być spójne w zakresie wdrażania koncepcji CCL w polskiej oświacie - zwłaszcza biorąc pod uwagę to, że nadzór nad procesem edukacji sprawują organy administracji rządowej.

GDZIE: Szkoła a środowisko lokalne - jaki jest zakres oddziaływania obu środowisk i ich wzajemne relacje?

Polski system oświaty zakłada także wykorzystanie potencjału środowiska lokalnego rozumianego szeroko - zarówno jako nauczycieli i ich zasoby społeczne (np. kontakty w świecie artystycznym itp.) oraz rodziców czy otoczenia szkoły.

Władze na poziomie loknym - mimo, że programy nauczania są scentralizowane - mają jednak pewien wpływ na kształtowanie edukacji w szkole. Inicjatywa w tym zakresie leży po stronie nauczycieli, którzy mają możliwość wprowadzenia tzw. **innowacji pedagogicznej** (programowej, metodycznej, organizacyjnej) lub **eksperymentu pedagogicznego** po zasięgnięciu opinii Rady Pedagogicznej szkoły i Rady Rodziców uczniów, którzy uczęszczają do tej szkoły.

WPŁYW KONTEKSTU KRAJOWEGO NA BADANIA TEORETYCZNE:

Dekolonializm Perspektywa dekolonialna w Polsce, jako kraju, który niegdyś znajdował się w strefie wpływów Rosji Sowieckiej, jest inna niż w krajach zachodnich. Jest ona bardziej zbliżona do perspektywy krajów bałtyckich. Napływ uchodźców z wschodniej granicy kraju (np. z Ukrainy, Białorusi) sprawia, że perspektywa ta jest jeszcze bardziej widoczna niż przed 2022 rokiem. Perspektywa dekolonialna w Polsce dotyczy również dekolonizacji wewnętrznej, zapoczątkowanej przez egalitarne procesy wyrównywania szans społecznych w dobie tzw. socjalizmu.

Niezbędne jest wyraźne wskazanie, że szkoła nie jest środowiskiem odrębnym od środowiska domowego i tzw. otoczenia społecznego szkoły. W związku z tym w rekomendacjach powinna znaleźć się wyraźna wskazówka, że szkoły powinny być nastawione na poznanie skąd dzieci pochodzą i jakie mają podstawy kulturowe, a następnie konieczne jest projektowanie odpowiednich do tych zasobów kulturowych, działań angażujących dzieci w sztukę i aktywności artystyczne.

